

Rác András

A varsói Keleti Tanulmányok Központjáról

Ez év decemberében lesz húsz éves a varsói Marek Karp nevét viselő Keleti Tanulmányok Központja (*Ośrodek Studiów Wschodnich*). Az intézmény megszületése és tevékenysége jól jelzi a keleti politikának a lengyel külkapcsolatokban betöltött kulcsfontosságú szerepét. Az OSW-t a történész, szovjetológus Marek Karp kezdeményezésére Tadeusz Mazowiecki kormánya hívta életre egy 1990. december 22-i rendeletével abból a célból, hogy állami finanszírozású kutatóintézetként figyelemmel kísérisse és tanulmányozza a politikai, gazdasági és társadalmi folyamatokat a Szovjetunióban, illetve annak felbomlását követően a kelet-európai, a kaukázusi és a közép-ázsiai posztszovjet köztársaságokban. 1998-ban kutatói tevékenységét kiterjesztette Közép-Európára és Balkánra, 2005-ben pedig Németországra is.

Az intézetet 1990 és 2004 között Marek Karp vezette, aki úttörő szerepet vállalt a rendszerváltás utáni lengyel–litván és lengyel–fehérorosz párbeszéd elmélyítésében. A kiváló történész a Keleti Tanulmányok Központjának fiatal munkatársait mindig az „Üdv a fedélzeten!” szavakkal köszöntötte, s emiatt az OSW-t – annak munkatársai és az intézményt jól ismerők – mind a mai napig „Fedélzetként” emlegetik. Az intézet 2006-ban vette fel alapító igazgatója nevét, aki 2004-ben egy tragikus, részleteiben máig tisztázatlan közlekedési baleset következtében vesztette életét (Karp autójába egy fehérorosz rendszámú kamion rohant bele 2004. augusztus 13-án, s az igazgató szeptember 12-én belehalt a balesetben elszenvedett sérüléseibe). Az

akkori lengyel média egy része szerint az OSW igazgatójának halála nem egyszerű baleset volt, hanem összefügghetett azzal, hogy Karp állítólag tudomást szerzett a lengyel, a fehérorosz és az orosz olajmaffia kapcsolatairól. A halálának körülményeit vizsgáló hivatalos szervek azonban semmi ilyesmit nem állapítottak meg. 2004 és 2007 között Jacek Cichocki (a lengyel miniszterelnöki hivatal jelenlegi államtitkára) volt az OSW igazgatója, ma pedig Jolanta Darczewska vezeti az intézményt.

Az OSW korábban a lengyel külgazdasági minisztérium, ma pedig a gazdasági minisztérium fennhatósága alá tartozik. Ennek ellenére főbb kutatási területei inkább a politikatudomány, a külpolitika és a szélesen értelmezett biztonságpolitika körébe sorolhatók. Az intézet ugyanis elsősorban az érdeklődési körébe tartozó országok belpolitikai folyamatait, belső hatalmi erőviszonyait, külpolitikáját, a NATO-hoz és az Európai Unióhoz való viszonyát, integrációs aspirációit és nyugati intézményekkel fenntartott kapcsolatait, biztonságot és energiabiztonságát, valamint a szóban forgó országok területén zajló konfliktusokat tanulmányozza. Az OSW elemzéseinek és tanulmányainak legfőbb megrendelői a lengyel kormányzati intézmények, a döntéshozók. Az intézet nemzetközileg különösen az Európai Unió keleti politikájáról, energiabiztonságáról folyó vitákban, valamint a Lengyelországgal szomszédos országok politikai-társadalmi átalakulásának támogatásában aktív.

A teljes egészében állami finanszírozású intézet jelenleg 54 fős, s két nagy egysé-

gét – az elemző részleget, és egy úgynevezett támogató részleget egy igazgatóság (igazgató és két igazgatóhelyettes) irányítja. Az elemző részlegen belül hét kutatócsoport működik – Oroszország (nyolc fő), Ukrajna, Fehéroroszország és balti államok (tíz fő), Kaukázus és Közép-Ázsia (öt fő), Közép-Európa (öt fő), Németország (hat fő), biztonság és védelem (négy fő), keleti partnerség (négy fő) –, továbbá ide tartozik egy energiapolitikai szakértő is. Az intézet támogató részlegét egy háromfős szerkesztőség, egy négyfős sajtófigyelő hírcsoport, továbbá egy a külkapcsolatokért felelős koordinátor alkotja. Az intézet kutatóinak munkáját külön könyvtár segíti, amely – a könyvek mellett – több mint 30 orosz, ukrán és fehérorosz nyelvű folyóirat rendszeres megrendelője. Az OSW könyvtárát napjainkban már nem csupán az intézet kutatói, de a nagyközönség is használhatja. A kutatók emellett mindmáig szigorúan követik az alapító igazgató, Marek Karp munkamódszerét, aki rendszeres tanulmányutakat tett a volt Szovjetunió területén, s vezető politikusokkal, gazdaság- és társadalomkutató szakemberekkel folytatott konzultációk mellett a hétköznapi emberekkel is beszélgetéseket folytatott.

Az intézet munkatársai ma is évente többször tesznek tanulmányutakat az általuk vizsgált országokban és térségekben. Ez teszi lehetővé, hogy az OSW munkái nem csupán teoretikus elemzések, de érezhetően megjelenik bennük a hétköznapi valóság is. A lengyel külügyminisztérium például egy-egy külföldi látogatás előkészítése során nem csupán azt tudhatja meg az OSW adataiból, hogy milyen egy-egy posztszovjet köztársaság politikai, gazdasági, társadalmi helyzete, de részletes életrajzot kap a tárgyalópartnerekről, egészen addig bezárólag, hogy egy-egy helyi vezetőt vagy annak felesé-

gét milyen ajándékkal érdemes meglepniük a lengyel vezetőknek.

A Keleti Tanulmányok Központjában folyó tevékenység intenzitását a különböző típusú rendszeres publikációi érzékeltetik a legjobban, melyek közül hat az intézet honlapján is megtalálható (<http://www.osw.waw.pl/>).

Az OSW heti rendszerességgel két hírlevelet jelentet meg. A *Tydzień na Wschodzie* (A hét Keleten) című Oroszország, Ukrajna, Fehéroroszország, illetve a kaukázusi és a közép-ázsiai köztársaságok legfontosabb aktuális híreit elemzi röviden, 8–12 oldalon lengyel és angol nyelven (ez utóbbit EastWeek címen). A *BEST OSW* című hírlevélben a balti országok, Közép-Európa, Németország és a Balkán legfontosabb aktuális híreit elemzik röviden, szintén 8–12 oldalon az intézet kutatói, ugyancsak lengyel és angol nyelven (ez utóbbit CEWeekly címen). Kiadványaik mindegyike ingyenes.

Az átlagosan másfél-kéthetente megjelenő *OSW Kommentárok* (Kommentarze OSW) című hírlevélben egy-egy fontosabb esemény vagy kérdés mélyebb, hét-kilenc oldalas elemzését adják közre az intézet munkatársai lengyel és angol nyelven (*OSW Commentary*). A 2010-ben legutóbb megjelent kommentárok például az alábbi témákkal foglalkoztak: A „függetlenség” ambivalenciája. Abházia: el nem ismert demokrácia orosz protektorátus alatt (*Ambiwalencja „niepodległości”. Abchazja: nieuznana demokracja pod rosyjskim protektoratem*), Az Északi Áramlat és a Déli Áramlat nem oldják meg a Gazprom problémáit (*Nord Stream i South Stream nie rozwiążą problemów Gazpromu*), Menedzserek a tábornok-kormányzók helyett? Moszkva új taktikája az Észak-Kaukázusban (*Menedżerowie zamiast generał-gubernatorów? Nowa taktyka Moskwy na Kaukazie Północnym*).

Az *OSW Tanulmányok (Prace OSW)* az intézet általában negyedévenként megjelenő kiadványa, amelyben egy-egy fontosabb politikai, társadalmi vagy gazdasági folyamatot tesznek mélyebb elemzés tárgyává, lengyel és angol nyelven (*OSW Studies*). A 2009-ben az alábbi OSW Tanulmányok jelentek meg: Orosz revizionista politika a Nyugattal szemben (*Rosyjski rewizjonizm wobec Zachodu*), A „virtuális-tól” az európai demokráciáig: a moldovai politikai fordulat okai és következményei (*Od demokracji „wirtualnej” ku europejskiej: Geneza i konsekwencje przełomu politycznego w Mołdawii*), Bosnyák káosz. A politikai válság gyökerei napjaink Bosznia és Hercegovinájában (*Bośniacki chaos. Źródła kryzysu politycznego we współczesnej Bośni i Hercegowinie*), Változások a fehérorosz politikai elitben, gazdaságban és társadalomban. Látszat és valóság (*Zmiany w białoruskich elitach politycznych, gospodarce i społeczeństwie. Pozory i rzeczywistość.*)

Külön kiadványsorozatot alkotnak azok az írások és elemzések, amelyek a Keleti Tanulmányok Központja munkatársainak véleményét tükrözik egy-egy aktuális kérdéskör kapcsán. Ezeket *Nézőpont (Punkt Widzenia)* címen teszi közzé az intézet lengyel és angol nyelven. 2010-ben két tanulmány jelent meg a sorozatban, Krzysztof Strachota és Maciej Falkowski A dzsihád és az új nagy játék. A militáns iszlám fenyegetésének paradoxonai Közép-Ázsiában (*Dżihad i Nowa Wielka Gra. Paradoksy zagrożenia wojującym*

islamem w Azji Centralnej) című írása, illetve Agata Łoskot-Strachota és Łukasz Antas Az Északi Áramat az EU liberalizálódó gázpiacán (*Nord Stream na liberalizującym się rynku gazu UE*) című tanulmánya.

Végül külön kiadvány, az *OSW Jelentés (Raport OSW)* számol be az intézet nagyobb kutatási projektjeinek eredményeiről. 2009-ben ilyen kutatási terület volt a világgazdasági válság oroszországi hatása, amelyről az Oroszország válságban: az első év (*Rosja w kryzysie: rok pierwszy*) című összefoglaló tanulmányt tették közzé az intézet munkatársai.

A publikálás mellett az OSW nagy hangsúlyt fektet rendezvényekre is, gyakran rendez konferenciákat, szakértői szemináriumokat és workshopokat.

Az elmúlt húsz év alatt a varsói Keleti Tanulmányok Központja nem csupán elismertté, de egyben megkerülhetetlenné is vált mindazok számára, akik a posztsovjjet térség jelenével foglalkoznak. Ilyen termékenység és aktivitás nyilvánvalóan csak úgy valósítható meg, hogy az OSW kutatói döntő részben főállású foglalkoztatottjai az intézetnek – másképp fogalmazva: a központ munkatársai valóban meg tudnak élni a kutatási tevékenységből.

Megfontolandó volna egy hasonló jelleű, alapvetően a Balkánra és Kelet-Európára specializálódó magyar kül- és biztonságpolitikai kutatóintézet felállítása is, célszerűen a meglévő kapacitások bővítésével-átszervezésével, és tudatos, hosszú távú kutatói utánpótlás-neveléssel. ■